

**Ревізія як форма
використання спеціальних
економічних знань у
кримінальному провадженні**

У навчальному посібнику проведено комплексне дослідження проблем підготовки, призначення, проведення, використання висновків ревізії у кримінальному процесі.

У книзі сформульовані нормативно-правові, методичні пропозиції та рекомендації, що спрямовані на усунення законодавчих обмежень призначати й проводити ревізії, а також, що мають на своїй меті забезпечити удосконалення взаємодії правоохоронних органів з органами Держаудитслужби на всіх стадіях проведення ревізії у кримінальному провадженні.

Для студентів, курсантів, аспірантів, ад'юнктів та викладачів вищих навчальних заходів, а також наукових і практичних працівників.

Національна академія внутрішніх справ

Ревізія як форма використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні

Навчальний посібник

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук,
професора С. С. Чернявського*

Київ – 2024

УДК 343.1:657.63](477)(075.8)
P32

Рекомендовано до друку
Вченою радою
Національної академії внутрішніх справ
31 жовтня 2023 року (протокол № 22)

Авторський колектив:

Неганов В. В., канд. юрид. наук, ст. наук. співробітник (розділи 1, 2);

Запотоцький А. П., доктор юридичних наук, доцент,
проректор Національної академії внутрішніх справ
(розділ 3 у співавторстві);

Давиденко Т. М., старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем кримінального
забезпечення та судової експертології
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ (розділ 3 у співавторстві)

Рецензенти:

Шевчишен А. В., доктор юридичних наук, доцент,
заступник начальника Головного слідчого управління –
начальник управління організації роботи та методичного
забезпечення Національної поліції України,
заслужений юрист України;

Вознюк А. А., доктор юридичних наук, професор,
завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

**Ревізія як форма використання спеціальних економічних
P32 знань у кримінальному провадженні:** навч. посіб. [Текст] /
[В. В. Неганов, А. П. Запотоцький, Т. М. Давиденко]; за заг. ред. д-ра
юрид. наук, проф. С. С. Чернявського. – Київ: Нац. акад. внутр. справ,
Норма права, 2024. 196 с.

ISBN 978-617-7850-97-6

У навчальному посібнику проведено комплексне дослідження проблем підготовки, призначення, проведення, використання висновків ревізії у кримінальному процесі. У книзі сформульовані нормативно-правові, методичні пропозиції та рекомендації, що спрямовані на усунення законодавчих обмежень призначати й проводити ревізії, а також, що мають на своїй меті забезпечити удосконалення взаємодії правоохоронних органів з органами Держаудитслужби на всіх стадіях проведення ревізії у кримінальному провадженні.

Для студентів, курсантів, аспірантів, ад'юнктів та викладачів вищих навчальних заходів, а також наукових і практичних працівників

УДК 343.1:657.63](477)(075.8)

© Національна академія внутрішніх справ, 2024
© В. В. Неганов, А. П. Запотоцький,
Т. М. Давиденко, 2024

ISBN 978-617-7850-97-6 © Норма права, 2024

Зміст

Перелік умовних позначень	4
Вступне слово	5
РОЗДІЛ 1. Особливості використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні	
1.1. Стан наукових досліджень проблем використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні	8
1.2. Генезис законодавства України про використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні	18
1.2.1. Ревізія і перевірка	18
1.2.2. Експертиза і участь спеціаліста	35
1.3. Форми використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні за законодавством інших країн	45
Контрольні запитання та завдання	60
Рекомендована література до розділу 1	61
РОЗДІЛ 2. Ревізія у кримінальному провадженні	
2.1. Значення ревізії у кримінальному провадженні, її співвідношення з іншими формами використання спеціальних економічних знань	72
2.2. Підготовка та призначення ревізії у кримінальному провадженні	84
2.3. Перевірка та оцінка висновків ревізії у кримінальному провадженні	125
Контрольні запитання та завдання	149
Рекомендована література до розділу 2	150
РОЗДІЛ 3. Використання результатів ревізії у кримінальному процесуальному доказуванні	
3.1. Особливості використання результатів ревізії стороною обвинувачення	162
3.2. Особливості використання результатів ревізії стороною захисту	175
Контрольні запитання та завдання	188
Рекомендована література до розділу 3	189

Перелік умовних позначень

ДАСУ	–	Державна аудиторська служба України
ДФІ	–	Державна фінансова інспекція
КК	–	Кримінальний кодекс
КПК	–	Кримінальний процесуальний кодекс
ПКУ	–	Податковий кодекс України
ЄРДР	–	Єдиний реєстр досудових розслідувань
КМУ	–	Кабінет Міністрів України
МВС	–	Міністерство внутрішніх справ
ГСУ	–	Головне слідче управління
НПУ	–	Національна поліція України
ГПУ	–	Генеральна прокуратура України
НАБУ	–	Національне антикорупційне бюро України
СБУ	–	Служба безпеки України
УНР	–	Українська Народна Республіка
СРСР	–	Союз Радянських Соціалістичних Республік
УРСР	–	Українська Радянська Соціалістична Республіка
США	–	Сполучені Штати Америки
ФРН	–	Федеральна Республіка Німеччина

Вступне слово

Одним з чинників розбудови правової демократичної держави європейського зразка є створення дієвої системи кримінальної юстиції, здатної ефективно сприяти протидії злочинності та запобіганню виявам корупції. Зазначене пов'язано з належною реалізацією органами досудового розслідування, прокуратурою, судом та суб'єктами державного фінансового контролю своїх повноважень під час проведення ревізій та інших перевірок, а також використання їх результатів як доказів у кримінальному судочинстві.

За даними статистики, упродовж 2018–2022 рр. намітилась тенденція збільшення кількості зареєстрованих кримінальних проваджень за фактами протиправного заволодіння коштами та майном, насамперед у сфері обігу державних фінансів (+ 35 %), сферах земельних правовідносин, приватизації і зовнішньоекономічної діяльності (+ 24 %) [1-6]. Певні процедурні обмеження щодо реалізації повноважень слідчого та прокурора призначати ревізії та інші перевірки під час досудового розслідування, що містяться в КПК України, нерідко викликають правову невизначеність стосовно доказового значення їх результатів, а відтак, призводить і до суперечливих судових рішень в аналогічних справах. Як свідчить практика, під час підготовки, призначення й проведення позапланових ревізій перед слідчими і прокурорами виникає низка проблем правового, організаційного, тактичного та практичного характеру, обумовлених перш за все неузгодженістю положень кримінального процесуального та регулятивного законодавства, відсутністю чітко визначеного процесуального механізму розгляду відповідних клопотань слідчими суддями, недосконалістю взаємодії суб'єктів кримінального процесуального доказування з компетентними органами державного фінансового контролю (з направлених до органів державного фінансового контролю майже 4 тис. ухвал слідчих суддів про надання дозволу на проведення позапланових ревізій протягом аналізованого періоду виконано менше третини). Зазначене стримує можливість швидкого, повного та неупередженого дослідження обставин, що підлягають доказуванню у значному масиві

проваджень про тяжкі та особливо тяжкі злочини в сфері економіки, а також своєчасного відшкодування багатомільйонних збитків.

Тож питання проведення ревізії як визнаної багаторічною практикою процесуальної форми використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні є досить актуальним і набуло особливого значення в умовах воєнного стану. Автори в цьому спираються на потужний фундамент наукових розробок відомих вітчизняних науковців – Ю. П. Аленіна, Т. В. Варфоломеевої, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, Ю. М. Грошевого, В. В. Долежана, А. Я. Дубинського, В. С. Зеленецького, О. В. Капліної, І. М. Козьякова, О. П. Кучинської, В. В. Лисенка, Л. М. Лобойка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Маляренка, О. Р. Михайленка, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, В. Л. Ортинського, Д. П. Письменного, М. А. Погорецького, І. В. Рогатюка, В. М. Савицького, Д. Б. Сергеевої, Г. П. Середи, М. С. Строговича, О. Ю. Татарова, В. Я. Тація, О. М. Толочка, В. В. Топчія, Л. Д. Удалової, В. І. Фаринника, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, О. Г. Шило, М. Є. Шумила, П. В. Цимбала, О. О. Юхна, О. Г. Яновської та ін.

Різні аспекти використання суб'єктами кримінального процесуального доказування результатів документальних ревізій та інших перевірок розглядали на дисертаційному рівні також М. І. Камлик (1998), А. Ф. Волобуєв (2000), В. В. Лисенко (2004) та ін.

Структурно посібник складається з трьох розділів. У ньому розкриваються актуальні питання підготовки, призначення, проведення ревізій та використання їх результатів, взаємодії в цьому органів досудового розслідування з Держаудитслужбою. Праця містить контрольні запитання та завдання, а також посилання на рекомендовані наукові джерела. Посібник може бути корисний для здобувачів вищої освіти й науковців, а також правоохоронців, адвокатів, суддів та працівників органів державного фінансового контролю.

Розділ 1

**Особливості використання
спеціальних економічних
знань
у кримінальному
провадженні**

1.1. Стан наукових досліджень проблем використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні

Під час досудового розслідування кримінальних проваджень, насамперед щодо злочинів проти власності, у сфері господарської та службової діяльності, в судовому розгляді справи перед сторонами кримінального провадження і суду можуть виникати питання, пов'язані з обставинами, розв'язання яких потребує залучення неупереджених і незацікавлених в результатах розгляду справи осіб, які володіють спеціальними економічними, бухгалтерськими знаннями, відповідною кваліфікацією і навичками. Залучення таких осіб, які на відміну від слідчого, прокурора, судді володіють необхідними спеціальними знаннями, має тривалу історію правозастосування у кримінальному процесі багатьох європейських держав було і є предметом дослідження науковців у галузі криміналістики і кримінального процесу.

Австрійський криміналіст, професор Празького університету Ганс Грос (1847–1915) вказував на необхідність залучення експертів – «обізнаних осіб», що володіють спеціальними знаннями з метою встановлення об'єктивної істини під час здійснення процесуальних дій. У своїй праці Г. Грос зазначав, що ніщо не могло б виявитися шкідливішим, якби слідчий не знав, де закінчуються межі його знань; він впадав би тоді в безперервні помилки. Але якщо немислимо, щоб слідчий був такий же обізнаний в спеціальних питаннях, наскільки і присяжні експерти, то, з іншого боку, дозволено вимагати, щоб слідчий знав, в яких випадках він повинен прибігати до допомоги обізнаних осіб, кого саме вибирати і про що запитувати [7, с. 2-3]. Часто в юридичній літературі осіб, які володіють спеціальними знаннями і залучають до кримінального процесу називають «обізнаними» [8, с. 210]. Це збігається з думкою Г. Гроса, відповідно до якої термін «обізнані особи» у сучасному кримінальному процесі слід застосовувати для всіх осіб, які володіють спеціальними знаннями і навичками їх застосування, та сприяють слідчому і суду у встановленні істини у справі у випадках та формах, визначених законом. Термін «обізнана особа» не перед-

1.1. Стан наукових досліджень проблем використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні

бачений жодним процесуальним законодавством України, хоча і вживається в юридичній доктрині, щодо визначення особи, яка володіє спеціальним знаннями.

У тлумачному словнику під знанням розуміється «результат пізнання, наукові відомості чи сукупність відомостей в будь-якої галузі знань» [9]. Такого роду знання, які виходять за межі звичних, побутових знань сприяють у здійсненні грамотного і справедливого правосуддя. Ці знання одержали в праві офіційне найменування спеціальних і вимогу розмежування їх в науковому та процесуальному значеннях. В науковій літературі спеціальні знання визначаються як результат оволодіння певним рівнем знань і навичок діяльності в конкретній професії та спеціальності.

Питання наукового визначення поняття «спеціальні знання» на сьогодні залишається дискусійним, насамперед, через різні підходи до його тлумачення [10, с. 8; 11; 12, с. 24; 13, с. 190-191]. Більш вузькому питанню визначення поняття спеціальних економічних (бухгалтерських) знань у кримінальному провадженні в науковій літературі надається значно менш уваги, ніж зазначеному вище більш загальному поняттю спеціальних знань.

Зокрема, Є.С. Дубоносов зазначає: спеціальні бухгалтерські знання – це результат пізнавального процесу, що сформував вміння і навички особи в області бухгалтерського обліку, які використовуються ним для дослідження явищ фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів з метою виявлення відхилень від обліку, а також попередження і розкриття злочинів у сфері економіки [14]. Виходячи із загальнотеоретичного визначення спеціальних знань, зокрема наданого Ж.В. Васильєвим-Шаламовим в цивільному процесі, Лісовий В.В. визначає спеціальні економічні знання – це сукупність сучасних знань та навичок з бухгалтерського обліку, економічного аналізу, господарського контролю та інших знань в сфері економіки, яка є достатньою для компетентного (кваліфікованого) вирішення питань економічного характеру, які цікавлять суд в конкретній справі [15, с. 151-152].

Водночас варто відмітити, що не завжди обізнані особи у галузі економіки, фінансів, володіючи спеціальними еконо-

РОЗДІЛ 1. Особливості використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні

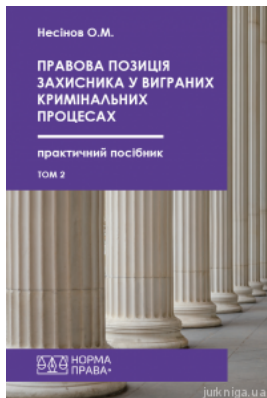
мічними знаннями можуть заздалегідь знати про те, що їх результати будуть використані у кримінальному провадженні. В першу чергу це стосується результатів, оформлених у вигляді висновків планової ревізії, акту планової перевірки, які ініціюються і проводяться поза межами кримінального процесу і у подальшому за ініціативою сторони кримінального провадження можуть бути в порядку ст. 93 КПК України [16] витребувані у відповідних контролюючих органів шляхом збирання доказів. Зазначена обставина також потребує врахування у визначенні поняття спеціальних економічних знань.

Таким чином, надаючи власне визначення, вважаємо, що спеціальні економічні знання – це сукупність науково обґрунтованих відомостей бухгалтерського, податкового обліку, економічного аналізу, фінансово-господарського контролю та інших знань у сфері економіки і фінансів, якими володіють обізнані особи у галузі економіки, фінансів. Результати використання таких знань сприяють успішному вирішенню завдань кримінального провадження.

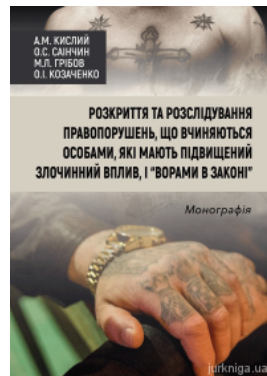
Враховуючи те, що, як було вище зазначено, існують різні наукові визначення і тлумачення терміну (сутності) «спеціальні знання», «спеціальні економічні знання» в кримінальному процесі – актуальним залишається процесуальне визначення поняття «спеціальні знання». Досі існує проблема відсутності відповідного законодавчого визначення в КПК України. Зазначену прогалину чинний КПК України, який був прийнятий українським парламентом у 2012 році, успадкував від попередньої редакції КПК 1960р.

Відсутність законодавчого визначення поняття спеціальних знань в кримінальному процесі було предметом уваги і українських законодавців. У проекті закону про доповнення ч. 1 ст. 3 КПК України (щодо визначення поняття «спеціальні знання») реєстр. № 3679 від 22.11.2013 запропоновано визначення поняттю спеціальні знання – це система незгаданих, незагальнодоступних, науково обґрунтованих і практично апробованих знань, теоретично і прикладного характеру, в галузі науки, техніки, мистецтва, отриманих унаслідок спеціальної підготовки, підвищення кваліфікації, самоосвіти, наукової діяльності досвіду практичної

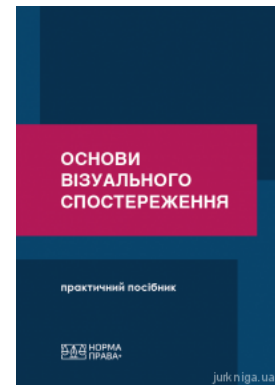
Книги, які можуть вас зацікавити

Правова позиція захисника у виграних кримінальних процесах у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Том 2

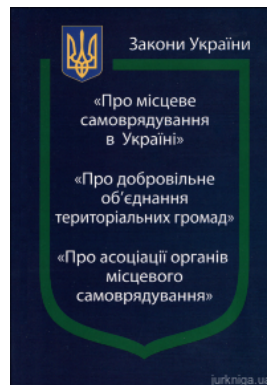
Розкриття та розслідування правопорушень, що вчиняються особами, які мають підвищений злочинний вплив і "ворами в законі"

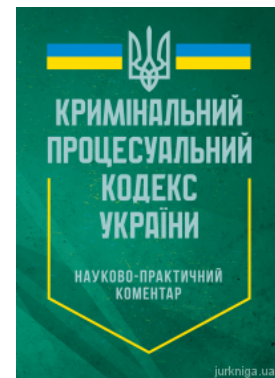
Основи візуального спостереження

Негласні слідчі (розшукові) дії: науково-практичний коментар глави 21 КПК України з постатейними правовими позиціями Верховного Суду

Закони України "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про добровільне об'єднання територіальних громад", "Про асоціації органів..."

Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України

Перейти до галузі права
Кримінальне право та процес

[Перейти на сайт](#) →